Published August 20, 2012 Klapalekiana, **48**: 159–161, 2012
ISSN 1210-6100

RECENZE

ZAHRADNÍK J. 2011: *Šestinožci (Hexapoda) – fotografický atlas*. Aventinum, Praha, 224 pp., ISBN 978-80-7442-017-7 (doporučená cena 490,- Kč)

Doc. Jiří Zahradník je bezesporu v České republice nejen nejúspěšnějším, ale také nejlepším a nejproduktivnějším autorem knižních publikací o hmyzu po dobu více než 40 let. To dokazují desítky knih, řada v dalších vydáních a cizojazyčných mutacích k dispozici v knižních prodejnách celé Evropy. Nesmírnou výhodou všech knih o hmyzu vydaných Jiřím Zahradníkem je jejich vysoká textová úroveň splňující všechny požadavky na odbornou literaturu, což u vysokoškolského pedagoga je logické, a k tomu výtečná fotodokumentace téměř až uměleckých barevných fotografií živého hmyzu v přírodním prostředí výskytu. Autor zásadně fotografuje v přírodě na kvalitní filmový materiál s důrazem na kopírovací proces, jednoznačně se odlišující od v poslední době běžných rychle pořizovaných digitálních fotografií.

Tento nový veřejnosti předkládaný fotografický atlas hmyzu (pardon, šestinožců) navazuje na Zahradníkův atlas brouků, vydaný před 3 roky v roce 2008 rovněž nakladatelstvím Aventinum. Šestinožci vycházejí ve stejné řadě „fotografických atlasů" a totožné redakční úpravě. Když jsem před třemi lety zmíněný atlas brouků recenzoval pro časopis Klapalekiana, napsal jsem na konci recenze že bych si přál, kdyby podobné podrobné fotografické atlasy vysoké odborné úrovně byly k dispozici i pro další běžně v hmyzích atlasech „přehlížené" hmyzí řády, jako jsou např. vážky (Odonata), rovnokřídlí (Orthoptera), ploštice (Heteroptera) či stejnokřídlí (Homoptera). Napsal jsem tehdy, že pro autora Jiřího Zahradníka by takový atlas hmyzu nebyl jistě problém vzhledem k jeho rozsáhlé sbírce barevných diapozitivů. Skutečně jsem ale nečekal, že autor mé přání tak rychle splní.

„Šestinožci" představují atlas 407 kvalitních barevných fotografií, a každý uvedený druh je doprovozen odborným textem se základními dvěma oddíly „Výskyt a vývoj" a „Rozšíření". Kde je to vhodné, text je rozšířen ještě o samostatné kapitoly o variabilitě, o sexuálním dimorfismu a dichroismu, tedy rozlišení pohlaví, a často je druh uveden ještě úvodní charakteristikou a odlišením od nejbližších podobných příbuzných druhů, se kterými by mohl být vyobrazený druh zaměněn. Oddíl Výskyt a vývoj představuje hlavní část textu každého uvedeného druhu s podrobnými údaji o typu biotopů kde se druh vyskytuje, jeho potravních nárocích, rozmnožování a vývoji, včetně podrobných údajů o vývojových stadiích (v některých případech s doprovodnou fotografií), tedy podrobné údaje o ekologii a biologii. Oddíl Rozšíření udává stručně zeměpisný areál výskytu, u široce rozšířených druhů jen geografické oblasti. Všechny probírané druhy jsou systematicky řazeny podle čeledí, které jsou uvedeny vždy českým (pokud existuje) a latinským názvem, a totéž platí pro název druhu, latinské názvy pak s autorem popisu, a následuje ještě velikost dospělců v milimetrech.

Fotografie dospělců jsou někdy vhodně doplněny i fotografiemi vývojových stadií pokud jsou časté a nápadné svým výskytem ve volné přírodě, nebo u sociálního hmyzu např. hnízdními koloniemi, nebo např. u žlabatek rostlinnými hálkami, kde jsou tyto útvary často i vhodnější pro determinaci. Text je redakčně graficky upraven stejně jako tomu bylo u před-

chozí publikace o broucích v rámci řady „Fotografických atlasů“. Vzhledem k rozsáhlému textu ke každému druhu jsou fotografie zmenšeny a poměrně moderně rozloženy s textem, často 4 zmenšené fotografie na jedné straně, což má zřejmě někdy vliv i na kvalitu. V případě rozložení 5 fotografií na jedné stránce, jako např. u lumků na str.127, trpí již kvalita příliš. Mnohé fotografie byly již zařazeny i celostránkově u předchozích knižních atlasů, a tam bezesporu vyniká jejich kvalita a umělecký dojem. Dá se to snadno dokumentovat i u této publikace, když srovnáme velkou fotografii dravé ploštice zákeřnice čel. Reduviidae na obalu knihy, a její zmenšenou fotografii v textu na str. 58 (obr. 75) – rozdíl kvality stejné fotografie je zřejmý (i když v textu je stejná fotografie pravolevě obrácená).

Atlas zahrnuje 4 třídy „šestinožců“, vzdušnicovců (Tracheata) kde tříčlenná hruď nese po páru nohou, kde kromě hmyzu (Insecta) jsou zde ještě tři vývojově původnější skupiny dříve řazené rovněž mezi tzv. bezkřídlý hmyz (Apterygota) spolu s bezkřídlými šupinuškami (Thysanura), a to hmyzenky, chvostoskoci a vidličnatky na str. 11–16. Samozřejmě, že podstatná část atlasu až po str. 220 je věnována „fotogenickému“ hmyzu, tedy těm hmyzím řádům s nimiž se běžně v přírodě setkáváme, a které mají v ekosystémech význam. Jak správně autor rozhodl, běžně v hmyzích atlasech hmyzu uváděné řády jako brouci či motýli jsou zastoupeny méně, větší důraz je kladen na opomíjené skupiny hmyzu. Celkem je v atlasu pojednáno a vyfotografováno (někdy ve více snímcích) 360 druhů hmyzu 19 řádů. Nejvíce druhů je uvedeno u blanokřídlého hmyzu (Hymenoptera), celkem 78 s množstvím dalších doplňujících fotografií hnízd sociálních druhů a hálek larev. Další řády s více jak 40 uvedenými druhy jsou ploštice (Heteroptera), stejnokřídlý hmyz (Homoptera), brouci (Coleoptera), chrostíci (Trichoptera), motýli (Lepidoptera) a dvoukřídlí (Diptera). Všechny fotografické záběry jsou záběry hmyzu v přírodním prostředí, a z toho důvodu nejsou v atlasu uvedeny jen vši (Anoplura), všenky (Mallophaga) a pisivky (Psocoptera), kde by bylo možné uvést jen fotografie mikroskopických preparátů.

V předmluvě autor uvádí „Proč šestinožci“ – a ne hmyz, a vysvětluje to úmyslným odlišením od doposud publikované dlouhé řady knih a barevných atlasů větší či menší hodnoty o „hmyzu“. Velmi jednoduché: stačilo přidat do fotografického atlasu hmyzu na 6 stranách i s fotografiemi 3 skupiny zbylých hexapodních (šestinohých) vzdušnicovců (Tracheata): hmyzenky, chvostoskoky a vidličnatky, a se zbylou částí „hmyzích“ řádů mohl být celý tento fotografický atlas snadno přejmenován na šestinožce (Hexapoda). Je ale nutné poznamenat, že ve starší literatuře bezobratlých hmyz (Insecta) byl často pojmenováván jako Hexapoda (šestinožci), v kontrastu s primitivnějšími myriapodními vzdušnicovci (např. stonožky, mnohonožky). Mohu jen konstatovat, že pojmenování „Šestinožci“ pro tento fotografický atlas, byl vlastně velmi zdařilý marketingový záměr odlišit předkládanou knižní publikaci od množství méně či lépe zdařilých atlasů hmyzu nyní v množství k dispozici všude ve větších knihkupectvích. Vzhledem k vysoké kvalitě nejen fotografické dokumentace, ale hlavně k odbornému zasvěcenému textu o vývoji a biologii jednotlivých hmyzích druhů a skupin, nebudou tento fotografický atlas asi kupovat rodiče a prarodiče pro poučení svých dětí, ale publikace bude vítanou vhodnou učebnicí pro studenty studijních oborů zaměřených na ekologii, zemědělství a ochranu přírody obecně. A název „Šestinožci“ by měl být snadno zapamatovatelný a odlišitelný pro tuto publikaci ve srovnání s běžnými „atlasy hmyzu“. Bezesporu se tento atlas hmyzu dočká brzy dalších vydání, a pak bych jen doporučil, vzhledem k vysoce odborné až vědecké úrovni, aby autor doplnil důsledně všude u hmyzích řádů i latinské názvy, a podobně jako to je u předchozího vydání brouků, aby všechny latinské

názvy řádů a čeledí byly rovněž uvedeny na konci knihy v rejstříku, v „seznamu latinských jmen“ – pro studenty rychlá orientace při studiu.

Na závěr snad zbývá jen autorovi doc. Jiřímu Zahradníkovi skutečně upřímně blahopřát ke zdařilé publikaci, poblahopřát již předem bezesporu k dalším vydáním, ale také blahopřát čtenářům, že se jim dostává do rukou výtečná kniha s množstvím informací o hmyzu – vlastně šestinožcích. Bezesporu zajímavě podaná vlastně učebnice entomologie, a náš dík i vydavateli, že v současné ekonomicky obtížné době vydává v rámci úspěšné řady fotografických atlasů edičně tak nákladné dílo.

Milan Chvála